

F: Mita, točno.

Y: Simbolični izraz ...

F: Perverzija resnice, poskus, kako zadovoljiti ...

Y: Mojzes je bil Žid! Mojzes je bil izbran! Če Mojzes ne bi bil Žid, potem mi ne bi bili izbrani! Zanikaj Mojzesa in zanikaš sebe! Pa prav v tem času! V tej najstrašnejši uri ...

F: Odstranjujem našega najboljšega moža.

Y: To je grozljivo. To je brezbožna, slabo argumentirana žlobudra. Ni debate. Ne smeš objaviti.

F: Yahuda, vem, da si vernik, si pa tudi učenjak. Menda ne verjameš, da se je Rdeče morje razdelilo ...

Y: Podrobnosti tega dogodka ...

F: Ali da je otrok v košari plul po reki. Otrok v košari bi potonil na dno oceana tako gotovo kot naš narod.

Y: Mit, Freud. Odstrani bistvo mita in spodkoplješ temelj naše vere. Prekolni se, če že moraš.

F: Moram objaviti.

Y: A zapomni si eno stvar.

F: Kaj?

Y: Ti nisi edini Žid, ki bo letos umrl.

Yahudi ni uspelo; Freud je knjigo objavil, pa tudi umrl je šele naslednje leto. Knjigo *Mož Mojzes in monoteistična religija* gre brati, kot je dejal Freud sam, kot zgodovinski roman. Kar zadeva akademska razpravljanja, pa je delo pomembno zlasti za razumevanje moža Sigmunda Freuda.

Metka Kuhar

Elias Canetti: Množica in moč. Ljubljana: Študentska Založba, Zbirka Koda, 2004. 461 strani (ISBN 961-6446-85-1), 7.500 SIT

Prevod Mojca Kranjc

Slovenski bralci smo šele deset let po Canettijevi smrti dobili prevod knjige *Množica in moč* tega angleškega romanopisca in esejista, ki je odraščal med svetovnima vojnama v Avstriji, Švici in Nemčiji ter bil zaradi židovskega porekla prisiljen pobegniti z Dunaja ob prihodu nacistov leta 1938. Canetti je to delo začel snovati že v tridesetih, prvič pa je izšlo leta 1960. Zasnovano je kot zbirka prepletajočih se esejev. Zanj je leta 1981 prejel Nobelovo nagrado za literaturo. Canettijevi uvidi so v času množičnih gibanj na različnih koncih sveta, ostrih religioznih in kulturnih antagonizmov ter izjemne koncentracije moči v rokah nacionalnih voditeljev zelo, celo vse bolj aktualni. Knjigo odlikuje tekoč in slikovit jezik, kar je le ena izmed njenih kvalit. Izpostaviti velja pronicljivost uvida v človeško naravo in širino primerjav, s pomočjo katerih Canetti gradi svojo teorijo o psihologiji množic. Njegovega dela nikakor ne moremo uvrstiti v zgolj eno izmed uveljavljenih disciplin, kot so psihologija, sociologija, antropologija, politologija ali filozofija. Gre za izrazito večdisciplinarno analizo množic in moči. Presenetljivo je, da Canetti navaja relativno malo klasičnih referenc.

V nasprotju z zgodnjimi teoretiki psihologije množice – LeBonom, ki je svaril pred »primitivnim, prostaškim in pošastnim« obnašanjem množice; Freudom, ki je opozarjal na njeno

neciviliziranost, primitivnost; in McDougallom, ki je množico označil kot pretirano emocionalno, impulzivno, nasilno, nestanovitno, neodločno, radikalno v dejanjih, izjemno sugestivno, nezmožno odgovorne in trezne presoje, Canettiju množica načelno ne predstavlja nečesa prostaškega in nevarnega. V množicah odkriva filogenetske arhetipe človeka kot črednega bitja, davne, morda celo predhominidne obrazce, iz katerih izvirajo človekovi temeljni refleksi in nagoni (Schmidt v Canetti 2004: 447).

Prvi stavek knjige »Ničesar se človek ne boji bolj kot dotika neznanega« je že poglavitna iztočnica razprave. Po Canettiju predstavlja osnovo človeške psihe impulz po združevanju v množice, ki se sčasoma razširjajo. Ta impulz motivira univerzalni strah pred neznanim, torej potencialno nevarnim. Ta strah ga žene v pobijanje neznanega. V sodobnosti si lahko kot idealno »neznano« predstavljamo tako imenovani terorizem, ki vzbuja prirojen človeški strah pred pogubnim stikom. Canetti navaja štiri poglavitne lastnosti množic: nenasitno željo po rasti, enakost med člani, gostoto in smer oz. cilj. V primeru terorizma predstavljata cilj boj proti terorizmu in njegovo nasprotje – boj proti zahodnim imperialistom ali nevernikom. Canetti ni prvi izjavil, da zunanji napad oz. sovražnik množico okrepi. Gostoto množic dandanes ob obilici razpoložljivih množičnih komunikacij ni težko doseči, tudi če ljudje niso fizično zbrani. Še vedno pa je težavno ohranjati njihovo rast, saj je apetit množice brezmejen, viri za nova rekrutiranja pa ponavadi omejeni. Če kot primer ponovno vzamemo terorizem, je rast mogoča ob razširitvi definicije sovražnikov, kar počnejo tako ZDA in njihove zaveznice kakor Al Kaida in druge antagonistične islamske organizacije. Najbolj zahtevna značilnost množice pa je ohranjanje občutka enakosti. Pripadniki množice ga v polni meri občutijo zgolj med najbolj intenzivnimi trenutki množične dinamike, ko pozabijo na vse medsebojne razlike. Ti trenutki so hitro minljivi, saj temeljijo na iluziji. Ljudje v resnici ne postanejo enaki, niti se ne bodo za vselej počutili enake. Najzanesljivejši, pogosto tudi edini način, na katerega se množica lahko ohrani, je obstoj druge množice, s katero je povezana oz. sta njuni moči v ravnotežju.

Canetti se je poglobil v različne pojavne oblike in vrste množic. Bralcem predstavlja pravi kalejdoskop primerov množic iz različnih kultur in religij, pa tudi narave. Seznanja nas na primer z običajni avstralskih Aboriginov, Pueblo in Hivaro Indijancev, Etruščanov, islama, krščanstva, židovstva ter množičnega obnašanja mravelj, opic in kengurujev. Primere črpa iz sodobnosti in različnih obdobj človeške zgodovine. Precej pozornosti posveča iskanju simbolov množic, ki si jih izposoja iz narave. Vzore množic, ki jih ponuja narava, povezuje s posameznimi narodi, npr. angleški nacionalni simbol množice naj bi bil morje, nemški gozd, švicarski gore, nizozemski nasip, arabski nacionalni simbol množice puščavski pesek itd.

Drugi del knjige se ukvarja z močjo in fenomenom vladarja. V tem delu se Canetti pogloblja v elemente moči in situacije, v katerih se moč odraža (tudi npr. pri postavljanju vprašanj in odgovarjanju). Ukvarja se z različnimi vidiki moči in ukazovanja ter navaja številne primere, kot sta suženjstvo in dvorno življenje, primere bizantinskega cesarja, delhijskega sultana, afriških kraljev itn. V želji po doseganju varnosti s kopičenjem moči Canetti vidi patološko nasprotje želje po oblikovanju množice. Moči in oblasti željni posamezniki si po njegovem mnenju prizadevajo preživeti sami, ne v množici. Pripisuje jim paranooidno psihopatologijo. Tudi iskalci moči, ne samo tisti, ki sestavljajo množice, po njegovem delujejo iz primarnega strahu pred neznanim dotikom. Za osebe, zasvojene z močjo, je značilno, da so zaprte vase, nagnjene k skrivnostnosti, od podrejenih zahtevajo rigidno poslušnost, s svojimi nasprotniki pa obračunajo na hitro. Nasprotnike zaradi nezmožnosti empatije povsem razčlovečijo. Za uresničitev svojih ciljev potrebujejo množice, ki jim ukazujejo. Canetti ljudi, odvisne od moči, označi kot največjo nevarnost za neprekinjen obstoj človeške vrste. Nedvomno je imel pri tem v mislih predvsem Hitlerja. Po njegovem lahko en sam človek brez truda uniči dovršen del človeštva.

Ker imamo v sodobnosti na razpolago še pogubnejša orožja, je svet še nevarnejši in strah lahko neizmerno in neznosno narašča. Niti oblastniki niso več neranljivi. Po Canettiju je njihova moč večja, a obenem bolj bežna kot kdajkoli. »Preživeli bodo vsi ali nihče« (421). V kakšnem

sistemu pa je možno preživetje vseh? Canetti pravi, da se v reprezentativnem demokratičnem sistemu stranki bojujeta, a se odrekata mrtvim (164–65). Parlamentarni sistem deluje, dokler je ohranjena imuniteta poslancev. Skrha se tisti hip, ko v njem sedi nekdo, ki si dovoli računati s smrtjo kateregakoli člana parlamenta. Reprezentativna demokracija ni nujno učinkovitejša, pametnejša, pravičnejša kot ostale oblike vladanja. Toda ker se odreka ubijanju kot sredstvu reševanja konflikta, predstavlja vsaj upanje za prihodnost človeštva. Vendar pa bi bilo nujno omogočiti vsem državam sveta, da volitve zamenjajo ubijanje, ne pa za lastne kratkoročne koristi podpirati antidemokratske režime.

Andrej Kavari

Jess Pilegaard (ur.): The Politics of European Security. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2004. 198 strani (ISBN 87-7605-015-7), 80.00 DKK

Knjiga, ki jo je uredil Jess Pilegaard, podrobno opisuje spremembe in izzive, s katerimi se soočajo Evropska unija (EU) in njene članice v želji po izgradnji močne in trdne evropske varnostne in obrambne politike (EVOP), prav tako pa bralcu ponuja širše razumevanje potrebe po izgradnji varnostnega in obrambnega sistema znotraj EU. Obenem knjiga ponuja podroben pregled dogodkov, ki so vodili k razvoju EVOP, in izzivov, ki so spremljali njeno izgradnjo, tako na varnostnem, obrambnem kot tudi na političnem področju.

The Politics of European Security je delo različnih avtorjev, ki v devetih poglavjih nazorno predstavijo različne poglede in analitične pristope k EVOP, katerih predmet so predvsem varnostna strategija, vojaške zmogljivosti, obveščevalno sodelovanje in izziv domovinske varnosti (*homeland security*) v evropskem kontekstu. Zato je knjiga namenjena zainteresirani javnosti, ki so ji poznane osnovne strukture, postopki in delovanje EU ter ima že nekaj predznanja o EVOP. Za tiste, ki tega nimajo, knjiga lahko služi kot obvezna literatura za pridobitev tovrstnega znanja. Ker je bila knjiga napisana pred terorističnimi napadi v Madridu marca 2004 in pred krizo ob ratifikaciji evropske ustavne pogodbe, je morda izgubila del svoje relevantnosti in pomembnosti, vendar pa kljub temu ostaja podroben pregled in analiza dogajanj na obrambnem in varnostnem področju v EU.

Jess Pilegaard v drugem poglavju poda pregled najbolj pomembnih izzivov, s katerimi se soočajo pri izgradnji EVOP, in hkrati predstavi različne pristope k študiji evropskega varnostnega in obrambnega sistema, ki nastaja znotraj EU. Avtor izpostavi, da EU ne namerava in ne bo mogla razviti vojaških zmogljivosti, kakršne imajo Združene države Amerike (ZDA), in bo zato moral razviti drugačen pristop k varnostni in obrambni politiki. Skupaj z ostalimi institucijami in institucionaliziranimi postopki, predvsem s politično-diplomatskimi in ekonomskimi orodji, ima EU dovolj zmogljivosti, da postane vpliven varnostno-obrambni igralec, vseeno pa glavna hiba Evrope še vedno ostaja njena vojaška (ne)zmogljivost. Za učinkovito preoblikovanje EU v pomembnega mednarodnega akterja tudi na vojaškem področju so potrebne reforme, s katerimi bo EU premostila razkorak med pričakovanji in svojo dejansko zmožnostjo. Evropa zato ostaja t. i. civilna supersila (*civilian superpower*), ki v zadnjem času med svoja orodja dodaja tudi vse več vojaških.

V tretjem poglavju Jean-Yves Haine opiše prizadevanja za razvoj varnostne strategije EU, obenem pa to poveže s prizadevanji EU, da postane strateški igralec v mednarodnem varnostnem okolju. Pri tem izpostavi prvi dokument, ki je začrtal varnostno strategijo EU iz leta 2003